

ІДЕОЛОГІЧНЕ І ПРАГМАТИЧНЕ У ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Реферат. У статті аналізується роль ідеологічної та прагматичної філософських концепцій як факторів у новітній історії польсько-українських відносин. Зіткнення українського прагматизму з польською вірністю ідеології пропонується як результат втілення цих факторів.

Ключові слова: ідеологія, прагматизм, Україна, Республіка Польща, міжнародні відносини.

Вступ. Тема ролі ідеологічної компоненти в польсько-українських відносинах є особливо актуальною і зараз, після нещодавніх подій, коли влітку 2013 року спільно відзначалось 70-річчя трагічних подій на Волині 1943 року, які є одним з проблемних питань спільної українсько-польської історичної пам'яті. Якщо Україна майже проігнорувала цю подію, то у Польщі згадка про цю трагедію спричинила шалений суспільний дискурс та поставила на порядок денний питання переосмислення ставлення до України й українства. Варіації розуміння історичного, переплетення історії з модерною ідеологією, проєкція історичних непорозумінь на відносини сьогодення – все це залишається актуальним і сьогодні, та не може бути ігнорованим.

Мета роботи – відобразити різницю у ставленні стосовно історичного та ідеологічного як частини міждержавних відносин у Польщі та Україні, у державних ланках та в широкому суспільстві, вказати на наслідки такої політики та надати рекомендації стосовно проблеми, яка існує.

Стан розробки проблеми. У ході підготовки роботи розглянуто праці українських та польських істориків, політологів та публіцистів, а також їхні експертні інтерв'ю, виступи в ході міжнародних конференцій. Багато праць було написано з теми давньої та нової історії співіснування України і Польщі, розглянуті й питання співпраці в останнє десятиліття ХХ століття (праці Ю. Войцеховського, С. Грабовського, Б. Бердиховського, Є. Бара). Крім того, питання «ідейного зафарбування» українсько-польської співпраці у 2004–2010 рр. розглядали як польські (Я. Драус), так і українські (А. Киридон) дослідники. Однак, здається, що дослідники ніби ще не помічають кардинальних змін, які відбулись між країнами за останнє десятиліття, причому навіть не враховуючи описаний Аллою Кридон трикутник «Польща – Україна – Росія» Лише директор Інституту європейської інтеграції Львівського університету, професор Богдан Гудь запропонував періодизацію модерних українсько-польських відносин, особливості якої і спонукають пильніше придивитися до образу протистояння «прагматичного» та «ідеологічного» у ході цього процесу. Тобто, хоча багато хто з дослідників польсько-українських відносин помічав активізацію апеляції до історичної пам'яті в певні моменти

розвитку відносин, ніхто не намагався проаналізувати суть проблеми та різницю у ставленні до неї українців та поляків.

Після падіння СРСР та пов'язаного з ним «Східного Блоку» Республіка Польща та Україна стають суверенними, незалежними у своїй внутрішній та зовнішній політиці державами та встановлюють дипломатичні відносини. Вже 1 лютого 1992 р. було оголошено про відкриття посольства Республіки Польща в Україні, а до того Польща стала однією з перших країн, які визнали незалежність України.

Директор Інституту європейської інтеграції Львівського університету, професор Богдан Гудь називає три періоди українсько-польських відносин: «романтичний» (часів Леоніда Кравчука і Леха Валенси), «прагматичний» (за президентів Леоніда Кучми і Олександра Квасневського), «історичний» (Віктор Ющенко і Лех Качинський), при чому, як вказав професор, під час третього «копирсання в минулому виявилось шкідливим» [1].

Така характеристика викликає достатній інтерес для дослідження та вимагає пояснення.

Прагматизм судить про значення ідей, суджень, гіпотез, теорій і систем відповідно до їхньої здатності задовольнити людські потреби та інтереси у соціальний спосіб. Прагматизм і гуманізм настільки близько споріднені, що вони можуть вважатися за одне, другий будучи розширенням та експансією першого. Шиллер пояснює це відношення: «Прагматизм видається особливим застосуванням гуманізму до теорії знання. Але гуманізм видається більш універсальним. Він здається має метод який можна застосувати універсально, до етики, естетики, метафізики, теології, до кожної людської справи, і теж до теорії знання». Отже, гуманізм і прагматизм є ідентичними в принципі і є менш більш взаємно-замінними термінами. Прагматизм стверджує, що про істинність вчення можна судити лише через його практичні наслідки. Так, постає питання: Чи це мало б якесь значення, якщо б воно було істинним? Таким чином, прагматисти твердять, що всеосяжні метафізичні системи європейських філософів не мають жодного значення, оскільки їхня істинність чи помилковість не впливали на людський досвід. У науці теорія була істинною, якщо вона «діяла» – якщо наступали її очікувані наслідки.

Повернемося до польсько-українських відносин та подивимося, що дослідники вважають «істинним», «правильним» варіантом їхнього розвитку. Розкриваючи три віхи польсько-українських відносин, Б. Гудь описує перші роки співпраці України і Республіки Польща як час великих сподівань на побудову нової форми «братерських відносин» на противагу сталим зв'язкам України з державами колишнього СРСР. «Прагматичний» період він розглядає як час підписання основних стратегічних угод щодо цієї співпраці (від себе додає – це ще й період домінування білатеральних угод у польсько-українських відносинах, коли вони були лише діалогом двох країн, а не зв'язком зі значно ширшою, інклюзивнішою структурою Європейського Союзу). «Прагматику» він протиставляє не стільки «романтиці», скільки «історичному періоду», зазначаючи, що в цей час країни почали занадто багато копатися у минулому та

займатися проєціюванням кривавих подій спільної історії на сучасні відносини між двома країнами. Зазначимо, що український дослідник Б. Гудь ставить це «копання у минулому» в докір діячам, які впливали на політику України та Республіки Польщі того часу. «Історизм» відображається як щось негативне, щось таке, що заважає українцям і полякам. Але не забуваймо – це слова українця, а не поляка. Для представника українства «правильним» (а, себто, істинним) варіантом розвитку подій є взаємовідносини, побудовані на вигодах теперішнього часу, а не аналізі минулого.

Варто зазначити, що період 2005–2007 рр. (відповідно, президенти Віктор Ющенко з української сторони, Олександр Квасневський та Лех Качиньський з польської) мав і достатньо проявів «романтизму» у відносинах між Україною та Польщею, що були пов'язані зі становленням останньої як члена Європейського Союзу та надіями на швидкий курс першої на шляху до євроінтеграції, що витали у польському суспільстві після буремних подій кінця 2004 р. Українські та польські політики запевняли один одного у тому, що для України буде зроблено виняток, і українцям не потрібно буде оформляти візи для в'їзду на територію Польщі, при цьому ігноруючи конкретні меседжі від структур ЄС щодо неможливості такого однобокого виключення, враховуючи інтереси усіх країн, які підписали Шенгенський договір. Як зазначає польський дослідник Ян Драус у роботі «Польсько-українські відносини після незалежності», події «Помаранчевої революції» залишили великий відгомін у Польщі, де зборами, маршами, вуличними концертами громадяни Польщі висловлювали солідарність, єдність із «помаранчевим» рухом, а польські студенти, немов пілігрими, відправлялись на Майдан підтримати українців у боротьбі за непорушність свої виборчих прав [2].

Вступ Польщі до Європейського Союзу, який відбувся ще раніше (1 травня 2004 р.), створив для України нову реальність: серед його членів уперше з'явилася країна, яка конструктивно підтримувала незалежність України ще з часів її отримання, а тепер і лобіювала український курс на членство в ЄС та партнерство з НАТО. Поглиблення партнерства з Польщею не лише б надало Україні нові можливості на світовій арені, а й посилило б авторитет В. Ющенка як президента. Ситуація дещо змінюється у 2006 році, з приходом до влади Л. Качинського у Польщі (який послідовно підтримував В. Ющенко та зробив собі популярний «образ» провідника «європейської» Польщі) та створенням уряду В. Януковича в Україні. Вже у вересні 2006 р. В. Янукович зробив програмні заяви про неготовність України до вступу в НАТО, але визнаючи намір «прагнути до вступу в Євросоюз».

Помітимо, що все вищезначене – всі українські аспірації, всі українські бажання несуть у собі прагматичне зерно: отримати конкретні вигоди від розвитку відносин України і Республіки Польща. Однак, будуючи далекоглядні плани, українські політики немовби забували поставити питання ребром: «Чого бажає Польща, польський політикум, польське суспільство від співпраці України і Польщі у XXI столітті?» Важко сказати, чи ставив таке питання взагалі хто-небудь з українських діячів освіти, науки, культури, з політиків, із

державних діячів. А якщо й ставив, то до яких відповідей, до яких висновків зміг врешті-решт прийти?

З приходом Польщі до Європи та зверненням України свого політичного вектора щодо ширшої співпраці як з Польщею, так і з усім ЄС, фактор перегляду історичного минулого дійсно виходить на перший план, відбуваються урочистості на честь культурно-історичних подій на рівні державних діячів, чого не було у «прагматичний» період польсько-українських відносин. 24 червня 2005 р. Віктор Ющенко та Олександр Кваснівський стають учасниками урочистої церемонії на Личаківському цвинтарі Львова, де були знову відкриті відновлені меморіали загиблим воїнам армії Західноукраїнської народної республіки, а також «Меморіал орлят» (молодих польських ополченців, що зі зброєю в руках брали участь у боротьбі з військами ЗУНР та пізніше Радянської Росії у 1918–1921 рр.).

На мою думку, саме період 2007–2010 рр. можна вже без сумніву назвати «історичним» (у порівнянні з попередніми «прагматичним» та «романтичним» періодами) в контексті хронології Б. Гудя, адже саме в цей період відбувається визнання проблем спільної польсько-української історії як таких, що мають значення і сьогодні, на вищому державному рівні. Восени 2007 р. як в Польщі, так і в Україні відбулися дострокові парламентські вибори. Вони привели до створення коаліційного уряду Дональда Туска (його партії Громадянська платформа і її суперником Право і справедливість) у Польщі та коаліційного уряду Юлії Тимошенко (БЮТ співпрацював з НУНС) в грудні 2007 р. Період починається з позитивного забарвлення та ідеалізації польсько-української співпраці, прикладом якої стають загальноєвропейські спортивні змагання. Справа в тому, що одним із потужних моментів розвитку відносин між двома країнами на європейському рівні стає конкурс на право країни-господаря чемпіонату Європи з футболу 2012 р., переможця якого було оголошено 18 квітня 2007 р. у місті Кардіфф. Ним стала спільна заявка Польщі та України. Польська преса перебувала в стані ейфорії. Газети вийшли із заголовками «Кардіффське диво», «Євро-тріумф», «Євро-ейфорія» і «Мрія перемогла».

Але з наближенням кінця терміну президентства Віктора Ющенко Польща все надалі відходить від ідеї спільного пробачення «гріхів наших пращурів» та вже на офіційному рівні проводить кондемнацію дій українських націоналістів середини ХХ ст. (які, з іншого боку, неодноразово характеризувалися як герої Президентом України, – саме контекст ситуації викликав політичний резонанс). Так, 15 липня 2009 р. Сейм Республіки Польща прийняв резолюцію, звинувативши ОУН і УПА «у масових вбивствах, що мають характер етнічних чисток і мають ознаки геноциду». Крім того, в резолюції написано, що парламент «шанує пам'ять бійців Армії Крайової, Самооборони Східних Земель і Батальйонів хлопських, які піднялися на драматичну боротьбу задля захисту польського цивільного населення, а також з болем згадує про жертви серед українського цивільного населення» [3].

На мою думку, 2009 р. можна сміливо назвати головним роком «нового політичного перегляду» історичної пам'яті, причому скоріш з пошуком «точок

непогодження», можливості виставити «претензії», а не «об'єднуючих» подій історії. Усе більше голосів у Сеймі все голосніше вимагають поставити Україну перед реалією: вибачитися за провини ХХ ст., або втратити підтримку «польського локомотиву» на шляху до європейської інтеграції, втратити підтримку головного куратора програми ЄС «Східне Партнерство». Знаковим стає серпневий Договір про співробітництво між Службою безпеки України та Інститутом національної пам'яті – Комісією з розслідування злочинів проти польського народу. Предметом його є співробітництво у галузі архівної справи, наукових досліджень та публікації матеріалів, що зберігаються у архівах СБУ та ІНП згідно з їхніми повноваженнями [4]. Цей жест доброї волі означав посилення співпраці з ПНП українських вчених, які почали активну співпрацю з польськими колегами. Віктор Ющенко ж інтерпретував відносини України та Польщі як «зразкові», наголошуючи «на важливості завершення історичного примирення між українцями та поляками». У ході зустрічі з українською громадою Польщі у Перемишлі у вересні 2009 року український президент висловив переконання, що українській і польській сторонам треба подати одне одному руки і через взаємоповагу та історичне прощення «разом сформувати пріоритети сьогоdnішнього й завтрашнього дня» [5].

2010 р. для України та Польщі став роком обрання нових голів держав, обидва з яких відразу беруть курс на посилення президентської влади на протипагу парламенту. Через це для періоду 2010 – 2013 рр. характерний вплив постатей обох президентів на загальний хід міждержавних відносин. На відміну від В. Ющенка, новий Президент України В. Янукович у ході своєї діяльності і як прем'єр-міністра, і як президента показував меншу зацікавленість як долею етнічних українців на території Польщі, так і проблемними моментами спільної українсько-польської історії. Новий президент намагався якомога більше акцентувати на будь-яких, навіть мінорних «позитивних» моментах, наприклад, своїх польських пращурах [6]. Порівняти такий «реверанс» можна з «засвідченням любові польському народові» В. Ющенка [7].

Вже в березні 2010 р., лише за місяць після обрання В. Януковича Президентом України, Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Польща в Україні Я Ключковський відкрито заявив про те, що відносини двох держав «матимуть інший відтінок». Він, однак, дипломатично зазначив, що на сьогоднішній день, на відносини між країнами сторінки історії «не впливають», і що Польща «не чинить на Україну жодного тиску й ніколи цього не робитиме» [8]. Яцек Ключковський знову зазначив, що відносини України та Республіки Польща «будуть більш прагматичними, з акцентом на економіку, на прикордонні питання. І, мабуть, ми менше говоритимемо про стратегічні спільні виклики» [8]. Додамо, що на запитання, чи бажала б польська сторона побачити відміну звання Героя України у Степана Бандери та Романа Шухевича, сказав, що, себто, то не польсько-українська історія впливає на ставлення Польщі до України, а значно важливіша ідеологічна конфузія, яка пов'язана з моральними цінностями, які були закладені в основу усього ЄС: «Розумієте, ми в Європі створили Євросоюз як спільноту цінностей. Не

хочеться, аби люди, які виступали проти демократії, громадянського суспільства, були частиною нашої спадщини» [8].

У тому чи іншому випадку, нова українська влада залюбки виконувала бажання влади польської, організувавши анулювання звань Героя України двох історичних діячів, «героїзацію» яких Лех Качинський свого часу назвав «недружнім кроком відносно Польщі». Враховуючи позицію поляків «хвалебною», новий президент почувався «на коні», оголосивши геополітичні перемоги, які нібито не вдалося досягти його старому політичному опонентові, В. Ющенку. Так, у лютому 2011 р. В. Янукович на засіданні X-го Економічного форуму «Україна–Польща» та VI Конференції керівників регіонів України і Польщі наголосив на досягненні найвищого рівня розвитку відносин у рамках довгої спільної історії. Як висловився сам В. Янукович, «історія нас набагато більше єднає, ніж роз'єднує» [9].

В ході Саміту голів держав Центрально-Східної Європи характерною особливістю риторики обох президентів, В. Януковича і Б. Коморовського, був акцент на проблемах економічного співробітництва та пов'язаних з ним вимогах ЄС. Стосовно ж питань історичної правди українська сторона зазначила, що вона «врахувала» загострене неприйняття польським урядом ідей примирення на тлі масових вбивств поляків ОУН та нерозуміння польською стороною визнання відповідальності АК за подібні злочини проти українців. При цьому, представники української делегації зазначили, що абсолютно готові «поступитися історичною гордістю» заради примирення, яке самі тільки що ж визнали непрацюючим! Звичайно, така позиція залишала польську сторону лише дивуватися байдужості українських державців до власної історії на межі з безпринципністю, та, відповідно, зневірою у правдивості слів з боку української сторони. Збентеження зі сторони представників громадського суспільства як у Республіці Польща, так і в Україні стосовно дивного переверту української політики щодо історії досягло такого рівня, що Президент Республіки Польща Б. Коморовський у ході свого візиту до України був змушений дипломатично пояснити для журналістів, які цікавилися тим, що ж він запропонував В. Януковичу за низку таких «реверансів» у бік Польщі, що «у багатьох суперечливих питаннях польсько-українських відносин легше порозумітися з українцями, які походять зі Східної України, ніж із Західної, де досі є негативні емоції щодо польсько-українського минулого» [10].

У ході цієї подорожі до України В. Янукович та Б. Коморовський були присутніми на відкритті Міжнародного меморіалу жертвам тоталітаризму на території Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили». З нагоди відкриття історико-культурного заповідника Президент Республіки Польща Б. Коморовський подякував українській стороні за облаштування на території заповідника польського воєнного цвинтаря. Як відзначає видання «Українська Правда», в ході урочистостей «Коморовський говорив більш емоційно, у той час як Янукович говорив сухо, іноді плутаючись у словах [...] у своїй промові він сказав "ворогов народів" замість "ворога народу"» [11]. Заслуговує на увагу те, що цим урочистостям передували гострі

наукові дискусії дослідників, які не могли досягти порозуміння, часто не чули один одного. Наприклад, проблемним для польської сторони стало заперечення Українським інститутом національної пам'яті (УІНП) коректності терміну «український катинський список», що використав доктор Славомір Кальбарчик з Польського інституту національної пам'яті стосовно подій, пов'язаних із меморіалом [12]. Українські дослідники не погоджувалися із застосуванням «нічим не обґрунтованого поняття «польський військовий цвинтар у Биківні». Головний аргумент: серед репресованих громадян міжвоєнної Польщі були не тільки поляки, але й українці, євреї та представники інших націй. До того ж, за характером занять серед знищених людей були не тільки військові, але й політичні діячі (члени ОУН, українські комуністи), громадські активісти, підприємці тощо. Озвучена польською стороною цифра у 3,5 тисячі убитих у Биківні польських офіцерів не була доведена документальними й археологічними джерелами [12]. У той же час, не дивлячись на неузгодженість поглядів науковців, президенти двох країн домовилися назвати частину меморіалу, де поховано близько 2 000 поляків, «цвинтарем польських військовополонених, вбитих радянською владою» та залишили «польські» цифри стосовно кількості вбитих. Без конфузів, однак, не обійшлося: одразу після виступу В. Янукович спішно залишив Меморіал, в той час як його польський колега залишився на урочисту молитву [10].

Таке індиферентне ставлення нової української влади до «пропольських» трактувань історичних подій було використано польською стороною і надалі, як задля продавлення з боку України конкретних угод для розширення польської агенції, так і задля задоволення бажаючих «історичної справедливості» у Польщі, приймаючи у Сеймі такі закони, які були б сприйняті в Україні як «антиукраїнські».

Наприклад, у Любліні саме з ініціативи Польського Інституту національної пам'яті 6 лютого 2012 р. відбулася наукова конференція «Волинь–1943. Початок», темою якого виступив саме польсько-український конфлікт періоду Другої світової війни. Конференцію присвятили даті початку – лютий 1943 р., коли сотня УПА Григорія Перегіняка знищила польську колонію Паросля-Перша на Сарненщині, що, на думку професора Гжегожа Мотики, дало початок масовому винищенню польського населення Волині [13]. Як відкрито заявив представник ІНП Маріуш Зайончковський, конференція скликана з метою «представлення точки зору польської історіографії на це питання в опозиції до української історіографії». Щодо питання про відсутність запрошення українських дослідників на цю конференцію, вчений відповів: «Дійшло б до занедбання точок зору, не було б жодної дискусії, почалася б суперечка» [13].

А в березні 2013 р. раптово «не змогли домовитися про єдину позицію» УГКЦ та РКЦ, що з 2012 р. готували спільну заяву про Волинську трагедію, причому, за словами львівського архієпископа Римо-католицької церкви в Україні Мечислава Мокшицького, запропонована греко-католиками формула «пробачаємо і просимо пробачення» є нонсенсом: «Чи кожна зі сторін, яка мала б підписати листа, має моральне право на такі заяви? Потрібно знайти інші

слова: перепрошуємо і просимо про вибачення». Таким чином зі сторони РКЦ були повністю спростовані слова патріарха УГКЦ Святослава про спільну заяву до 70-річчя Волинської трагедії [14].

У той же час залишається відкладеною запланована Верховною Радою України і польським Сеймом спільна заява щодо подій українсько-польського протистояння часів Другої світової (про планування якої було заявлено ще в червні 2011 р.) [14].

Напроти, у квітні 2013 року в рамках підготовки резолюції щодо 70-річчя Волинської трагедії в сеймі Польщі було зареєстровано проект ухвали про визнання ОУН-УПА та інших націоналістичних організацій злочинними організаціями, які вчинили геноцид щодо польського населення Східних Кресів у 1939 – 1947 рр. [15]. У проекті вказувалося: «При цілковитій мовчанці влади в Києві і Варшаві в українських містах з'являються пам'ятники Степану Бандері й іншим керівникам ОУН, їхніми іменами називають вулиці і площі, відбуваються марші, котрі прославляють «героїзм» УПА, видаються публікації, що заперечують участь УПА у вбивствах поляків» [15].

Насправді Комісія Сейму (нижня палата парламенту Польщі) 5 червня 2013 р. розглянула усього шість проектів резолюції щодо 70-річчя Волинської трагедії. Тільки в одному проекті – від домінуючої в уряді партії «Громадянська Платформа» – не було слова «геноцид». «Нам не ухилитися від факту, що резолюція Сейму – це фактор політичний, навіть якщо стосується історії, – пояснив депутат від ГП Роберт Тишкевіч, який відрадив свою партію вживати термін «геноцид». – І так його сприйматимуть наші українські партнери». Комісія вирішила працювати над остаточним виробленням резолюції далі, взявши до уваги всі проекти, врешті-решт відмовившись у звинуваченнях українських націоналістів у геноциді, але вказавши, що їхня діяльність «мала ознаки етнічних чисток» стосовно представників польського етносу [16].

Отже, за 2010–2013 рр. і в Україні, і в Республіці Польща відбулися зміни у ставленні до процесів співпраці. Вище керівництво меншою мірою почало розглядати проблемні питання спільної історії, а більшою мірою – питання економіки та євроінтеграції (у цьому відношенні українсько-польські відносини переходять у прагматичну, в розумінні українців, фазу: отримання українською стороною нових, додаткових преференцій з боку Польщі, повторна активація дії «Польщі як українського локомотиву до Європи»). Але ігнорування офіційною Україною проблемних питань історії (при активності Польщі щодо узгодження «нерухомої» позиції щодо цих питань), в тому числі мінімальна взаємодія в організації відзначення у 2013 р. 70-річчя Волинської трагедії (сторони не дійшли навіть до спільного визначення цих подій, хоча уникнули терміну «геноцид») може в майбутньому стати «бомбою уповільненої дії» і в критичний момент призвести до погіршення відносин, подібно до ситуації, яка склалася в українсько-російських відносинах: неможливо відділити ідеологію від геополітики, так само, як неможна відділити й економіку. Безпринципність, байдужість щодо проблемних питань історії може заслужити тимчасових преференцій, але не поважного ставлення. «Апатія є смерть», і не інакше.

Уникає цих важливих питань і сьогоднішня, постреволуційна українська влада, ніби усі урядовці зайняті лише питаннями війни та дипломатії, навіть ті, серед завдань яких стоїть і побудування українсько-польського культурного діалогу, формулювання основ української національної ідеї та місця в ній українського націоналізму, який негативно сприймається на території нашого «стратегічного партнера» Республіки Польщі. Парадокс у тому, що українська влада намагається зберігати цей прагматизм («Кажі про дружбу з Польщею, а на колишні непорозуміння уваги не звертай») при радикалізації українського суспільства, поширення героїзації національної пам'яті на тому ж рівні, на якому воно вже відбулося у Польщі.

Наведемо, наприклад, цитату львівського краєзнавця Остапа Козака стосовно вищезгаданих подій, пов'язаних із звинуваченнями польського сейму українців у скоєнні геноциду: «Цікаве двоємисліє – і Армія Крайова (АК), і Українська Повстанська Армія (УПА) убивали мирних жителів у міжетнічному конфлікті, але АК чомусь можна прославляти, а УПА раптом стає «злочинною організацією». Польські поліцаї на німецькій службі убивали українців Волині у 1943-му і після нього, але засуджують тільки українських поліцаїв. Чому ж польська сторона так наполегливо іде до цього? Чи не тому, що відчуває хитку позицію Києва? Чи, може, хоче отримати таку собі сатисфакцію за даремно витрачені зусилля на євроінтеграцію України? Ми не знаємо мотивації цього хитрого геополітичного задуму. Зрозуміло одне – це не примирення, а навпаки» [17]. І це лише цитата одного історика, а є й багато інших подібних цитат, в тому числі і з боку представників офіційного УІНП.

Щоб яскравіше проілюструвати цю відмінність українського та польського погляду на відносини, прагматичного та ідеалістичного, хотілося б навести цитату учасника Міжнародної веб-конференції «Україна за двадцять років» Анджея Шептицького, експерта Інституту міжнародних відносин Варшавського університету (збережено в рос. оригіналі): «Здесь возникает очень важный вопрос на счет польской политики относительно Украины. Первый вариант: Польша хочет, чтобы Украина стала частью Западной Европы, поскольку считает, что это будет хорошо для украинцев. Второй вариант: она хочет, чтобы Украина стала частью Западной Европы, чтобы негативно влиять на Российскую Федерацию, ослабить ее. На мой взгляд, нет одного ответа на этот вопрос. Оба элемента – геополитический и аксиологический – присутствуют в польской политике относительно Украины (підкреслення моє – прим.). Говорится о политическом вопросе, существующем в нашей политике относительно Украины. Есть также социально-экономическое измерение, которое важнее для украинцев. Можно сказать так: когда проходили польско-украинские встречи на высоком уровне, то поляки долго приезжали говорить о Волини, а украинцы – о визах, о визовом режиме. И это та разница между польской политикой и украинской политикой» [18].

У цій цитаті – сутність непорозуміння. Поляки, як політики, так і представники громадського суспільства, не можуть розглядати теперішність у відриві від минулого; вони не розуміють, чому українці ігнорують ці питання

(таким чином, не поступаючись, але й не нав'язуючи своїх інтерпретацій). Але між позиціями українського політикуму і ширшого суспільства існують відмінності, які також ігноруються українською владою. Прогнозування результатів такого ігнорування – справа окремого дослідження, але дивлячись на подібний досвід у російсько-українських відносинах, ситуація не надає багато приводів до оптимізму.

Висновки. Таким чином, в ході роботи було проілюстровано, що проблема із двояким сприйняттям минулого і теперішнього, дві орієнтації на ідеологію і на прагматичність у поляків та українців (політикуму та суспільства) дійсно існує на підставі документів, матеріалів ЗМІ, експертних оцінок, робіт та окремих виступів істориків та політологів. Хоча з точки зору філософії визначення професора Б.Гудя є дещо дилетантським, адже пов'язує «прагматизм у відносинах» із широким, загальним поняттям прагматичності, а не з філософією прагматизму, воно є справедливим. Однак, якщо професор Б.Гудь назвав «прагматичним» цілий пласт українсько-польської новітньої історії, то це дослідження скоріше доводить, що така характеристика, та її позитивне забарвлення («краще, коли відносини прагматичні, а не пов'язані із копанням у минулому») відповідає інтересам та загальному розумінню ситуації з української сторони, але аж ніяк із польської.

Посилення історичного дискурсу в ході польсько-української співпраці цікавим чином співпадає із закріпленням позицій Польщі як члена ЄС та її оголошенням програми Східного Партнерства ЄС, що прямим чином пов'язане із втіленням у житті європейських аспірацій самої України. Це не дивно – Польща-Шенгену, Польща-лідер серед країн Центрально-Східної Європи, стаючи «локомотивом України до Європи», отримує важелі впливу, які до того не мала політичної сили застосовувати. Така Польща у силі нагадати українцям про «гріхи пращурів», які ще треба простити, перед тим, щоб отримати політичні гарантії. На жаль, українство зустріло таку різку зміну ставлення до складного минулого байдужістю з боку влади та незадоволенням з боку суспільства. «Будьте раціональними, забудьте про минуле, давайте працювати сьогодні і зараз» – ось що лежить в основі українського розуміння проблеми.

Пошук причин та відповідей на питання «**чому** поляки пильніше ставляться до трагічних сторінок спільної історії ніж українці?» заслуговує окремого дослідження. Спроба відповісти на нього зараз неминуче привела б до генералізацій, несправедливих узагальнень та повторення сталих стереотипів («протиставлення менталітетів»). Але мета дослідження – довести, що проблема є, та її необхідно вирішувати. Крім того, була знайдена суб-проблема, пов'язана з відмінностями у сприйнятті «ідеологічного і прагматичного у відносинах» між представниками влади та народних мас чи окремих її представників. І якщо у Республіці Польща суспільство і політикум прийшли до компромісу у спільній, всенародній кондемнації дій українських націоналістів у ХХ ст., то в Україні зростає зацікавленість представників культури і широких народних мас у проблемі, а разом із цим – незадоволення тим, що різні ітерації української влади поступалися національною гордістю

заради геополітичних преференцій, при тому що польська сторона зовсім не погоджувалась з українськими трактуваннями «взаємного прощення».

Такі висновки спонукають надати певні **рекомендації**. Представникам української влади варто зупинити ігнорування складних сторінок україно-польської історії та, з початку, в ході загальнонаціональних конференцій, опитувань, голосувань виявити, що думає українська громада стосовно цих проблем. З огляду на результати цих процесів почати діалог із польською стороною, який має завершитися меморандумом, в якому б декларувалося оголошення цієї проблеми «вирішеною» в ході компромісу. Треба унеможливити апеляції до минулого у політичних спробах майбутнього так, щоб «волинська різанина» ніколи не стала приводом для тієї чи іншої гіпотетичної недружньої акції з польської сторони. Українському ж суспільству слід прийняти той факт, що проблема непорозуміння польської ідеології з українським прагматизмом існує, та ігноруванням її не ліквідувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довбуш Г. Українсько-польські відносини: потреба перезавантаження чи продовження? / Г. Довбуш // Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2169860.html>

2. Draus J. Polish-Ukrainian relations after independence / J. Draus // New Ukraine. A Journal of History and Politics. – 2011. – № 10. – P. 55–72.

3. Ukraine and Poland: Time to Shed Myths. No future can be built without respect for history from both sides. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainianweek.com/Politics/26298>

4. Договір про співробітництво між Службою безпеки України та Інститутом національної пам'яті – Комісією з розслідування злочинів проти польського народу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/616_144

5. Качинський відмовився вшанувати вбитих українців? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2009/09/6/4170686/>

6. Янукович сказав, що має польське коріння [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2011/02/2/21030/>

7. Ющенко признався в любові польському народу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://26.com.ua/ua/dnews/v/25664>

8. Посол Польщі: Українсько-польські відносини матимуть інший відтінок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/369028-posol-polschi-ukrajinsko-polski-vidnosini-matimut-inshiy-vidtinok.html>

9. В. Янукович: Українсько-польські відносини мають всі підстави закласти один з найпотужніших фундаментів нової Європи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/politics/v-yanukovich-ukrainsko-polskie-otnosheniya-imeyut-vse-osnovaniya-04022011133600>

10. Полякам легше домовитися про історію з Януковичем, ніж Ющенком. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/09/25/94801/>

11. Янукович і Коморовський відкрили меморіал у Биківні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/09/21/94626/>.
12. «Український катинський список» – за і проти. Не все так просто [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/11/17/62494/>
13. Поляки обговорили волинську трагедію без українців. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/02/7/111812/>.
14. Спільної заяви греко- і римо-католиків про Волинську трагедію не буде. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/03/6/116206/>
15. Польський сейм готується засудити УПА за геноцид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/04/19/121271/>
16. Правляча партія Польщі відмовилася від слова «геноцид» у резолюції Сейму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/06/6/125575/>
17. Каятись має не лише українська сторона. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volyn.com.ua/printver.php?rub=4&article=0&arch=1522>
18. Как Украину воспринимают в Польше и США. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/13290-ii-kak-ukrainu-vosprinimayut-v-polshe-i-ssha.html

REFERENCES

1. Dovbush H. Ukrainian-Polish relations: the need to restart, or to continue? / H. Dovbush // Radio Svoboda [online]. – Available at: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2169860.html> (in Ukrainian).
2. Draus J. Polish-Ukrainian relations after independence// New Ukraine. A Journal of History and Politics. – 2011. – № 10. – Pp. 55– 72 (in English)
3. Ukraine and Poland: Time to Shed Myths. No future can be built without respect for history from both sides. [online]. – Available at: <http://ukrainianweek.com/Politics/26298> (in English).
4. The treaty for cooperation between the Security Service of Ukraine and the Institute of National Remembrance – Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish People [online]. – Available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/616_144 (in Ukrainian).
5. Kaczyński refused to commemorate the fallen Ukrainians? [online]. – Available at: <http://www.pravda.com.ua/news/2009/09/6/4170686/> (in Ukrainian).
6. Yanukovich told of his Polish roots. [online]. – Available at: <http://www.istpravda.com.ua/short/2011/02/2/21030/> (in Ukrainian).
7. Yushchenko declared his love for the Polish people. [online]. – Available at: <http://26.com.ua/ua/dnews/v/25664> (in Ukrainian).
8. Polish Ambassador: Ukrainian-Polish relations will be in a new color. [online]. – Available at: <http://www.unian.ua/news/369028-posol-polschi-ukrajinsko-polski-vidnosini-matimut-inshiy-vidtinok.html> (in Ukrainian).

9. V. Yanukovych: Ukrainian-Polish relations have all the prerequisites to start one of the greatest foundations of new Europe. [online]. – Available at: <http://www.rbc.ua/ukr/news/politics/v-yanukovich-ukrainsko-polskie-otnosheniya-imeyut-vse-osnovaniya-04022011133600> (in Ukrainian).

10. It's easier for the Poles to agree on history with Yanukovych, rather than Yushchenko. [online]. – Available at: <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/09/25/94801/> (in Ukrainian).

11. Yanukovych and Komorowski opened a memorial in Bykivnia. [online]. – Available at: <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/09/21/94626/> (in Ukrainian).

12. “Ukrainian Katyn List” – for and against. It's not that easy. [online]. – Available at: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/11/17/62494/> (in Ukrainian).

13. The Poles discussed the Volhynian tragedy without the Ukrainians. [online]. – Available at: <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/02/7/111812/> (in Ukrainian).

14. There will be no united declaration of Greek Catholics and Roman Catholics on the Volhynian tragedy. [online]. – Available at: <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/03/6/116206/> (in Ukrainian).

15. The Polish Sejm prepares to condemn UIA for genocide. [online]. – Available at: <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/04/19/121271/> (in Ukrainian).

16. The Polish ruling party refused to use the word «genocide» in the Sejm resolution. [online]. – Available at: <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/06/6/125575/> (in Ukrainian).

17. The Ukrainian side shouldn't be the only one to apologize. [online]. – Available at: <http://www.volyn.com.ua/printver.php?rub=4&article=0&arch=1522> (in Ukrainian).

18. How is Ukraine seen in Poland and the USA. [online]. – Available at: http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/13290-ii-kak-ukrainu-vosprinimayut-v-polshe-i-ssha.htmls (in Russian).

АННОТАЦИЯ

Мелекесцев К. И. Идеологическое и прагматическое в польско-украинских отношениях.

В статье анализируется роль идеологической и прагматической философских концепций как факторов в новейшей истории польско-украинских отношений. Столкновение украинского прагматизма с польской верностью идеологии предлагается как результат воплощения этих факторов.

Ключевые слова: идеология, прагматизм, Украина, Республика Польша, международные отношения.

SUMMARY

Kyrylo Mieliekiestsev. The Ideological and Pragmatical in Polish-Ukrainian Relations.

This article analyzes the role of ideological and pragmatical philosophical attitudes as factors in the contemporary history of Polish-Ukrainian relations. The clash of Ukrainian pragmatism with Polish adherence to ideology is suggested as the

result of such factors. The analysis of literature, both Ukrainian and foreign, suggest that the clash of the Poles and the Ukrainians in the sphere of ideology is understood by a number of researchers, but the reasoning for such a clash is seen as the introduction of pure populism into political discourse. Ukrainian researchers specifically are noted to view the issue as “unneeded reliance on history”, generally seeing it as something negative, something that removes the focus from the things that really matter in the international relations (usually concentrating on their economical element). Polish researchers, as well as politicians, however, consider such issues quite important, and relevant to the ascent of both the Poles and the Ukrainians into “European society”, as well as the adoption of European values. The article overviews the development of Polish-Ukrainian relations after the Republic of Poland’s ascension into the ranks of the European Union; specifically looking at some of the particularly issue-ridden, problematic moments with regard to this clash of ideologies. The analysis suggests the prevalence of pragmatism in Ukrainian thinking regarding the Polish-Ukrainian relations, as they consider the relations to be “successful” and thus “true and free of negative points” in case they bring profit for both sides (similarly to the way of establishing something as “true” in Pragmatist philosophy). The Poles, on the other hand, cannot in good faith consider the relations stellar if the issues relevant to their national memory are ignored. This dualism of Ukrainian pragmatism and Polish ideologism is represented by the approach of their governments to the resolution of conflicts based on shared historical memory. Although both governments approached each other with the intent of unbiased partnership, the Polish side had to cave in to their electors’ demands to keep positive reputation inside the country; while the Ukrainian side continuously offered to ignore their own historical grievances to stay in Polish favor, knowing that the electorate wouldn’t mind much. The disparity of the views can be seen by analyzing the documented statements of Polish historians, politicians, bureaucratic functionaries, with their Ukrainian counterparts. It can also be shown in bilateral treaties themselves, as well as the countries’ officials’ positions stated on multilateral meetings, such as those regarding European defense. The issue of possible lost respect for Ukraine’s position from the Polish side is suggested and overviewed, with additional recommendations on how to evade further misunderstandings. However, the article also analyzes the possibility of Ukrainian electorate’s (or at least its active, educated part’s) rising interest to radicalize the issue in the similar way to its Polish counterpart; as a number of historians, political science researchers, religious authorities start chagrin on the Polish side’s lack of desire to owe up to the grievances Ukrainians had against them, concentrating only on “Ukrainians’ crimes”. The recommendations regarding such possibilities are also provided. The reasoning for the rise of Ukrainian pragmatic and Polish ideological approaches to foreign policy is suggested as an independent topic of a future study, as the author refuses to simply use some basic claims regarding “national mentalities”, so as not to err on the side of ethnic stereotypes.

Key words: ideology, pragmatism, Ukraine, Republic of Poland, international relations.